

Demasqué

„Government is not the solution to our problem. Government is the problem”, hield Ronald Reagan zijn volk in 1981 voor bij zijn eerste benoeming tot president. Velen meenden toen dat hij met deze stelling de werkelijkheid geweld aandeed. De laatste tijd doet Reagan er zelf echter alles aan om wie hem toen niet geloofde alsnog op andere gedachten te brengen. De vloed van berichten over zijn buitenlandse beleid maakt het het Amerikaanse volk ineens pijnlijk duidelijk dat het zit opgescheept met een president die niet in staat is gebleken waar te maken wat hij beloofde.

Alle aandacht concentreert zich nu op Reagans buitenlandse politiek. Echter, ook de evaluatie van zijn economische beleid voert tot de conclusie dat de resultaten pover afsteken bij de pretenties. Het uiteindelijke doel van Reagans economische beleid is, zoals overal elders, het duurzaam verhogen van de economische groei. Om dat doel te bereiken hoefde in de ogen van Reagan en diens adviseurs aan slechts één voorwaarde te worden voldaan: de rol van de overheid in de economie moest kleiner worden. Daarvoor moesten de stijging van de overheidsuitgaven worden gestopt, de kwantiteit van de regelgeving afnemen, de belastingtarieven dalen en de groei van de geldhoeveelheid worden afgeremd. William A. Niskanen zette onlangs in Rotterdam uiteen wat op deze verschillende terreinen werd bereikt 1).

Niskanen begon met de constatering dat de uitgaven van de federale overheid in reële termen minder waren gestegen dan onder Carter. Van 1981 tot 1986 stegen ze 3,7% per jaar tegen 5% in de vier jaar daarvoor. Een redelijk, zij het niet spectaculair resultaat. Doordat dit groeitempo toch nog hoger was dan de gerealiseerde groei van het bruto nationale produkt kon het aandeel van de overheidsuitgaven niet dalen. Dat kwam doordat circa 70% van de uitgaven van het begin af aan eigenlijk al vastlag – defensie (aandeel 35%), rentelasten (10%) en toch ook de sociale zekerheid (35%) – zodat een verlaging van het uitgavetotaal neerkwam op forse ingrepen in de overige uitgaven. Dat is politiek geen haalbare kaart gebleken; op een aantal punten vielen de uitgaven zelfs hoger uit dan geraamd.

Aan deregulering werd evenmin gedaan wat Reagan in het vooruitzicht had gesteld. Niskanen stelde vast dat het totaal aan regels onder het bewind van Reagan nog is toegenomen. Het gevecht tegen uitbreiding van de regelgeving lukte Reagan beter dan Carter, maar onder Reagan is er minder gedereguleerd. Het netto resultaat week daardoor niet af van de voorgaande jaren.

Op belastinggebied is heel wat meer gebeurd. In 1981 werd de Economic Recovery Tax Act aangenomen. Deze wet omvatte een algemene tariefsverlaging met 25%, de invoering van een inflatiecorrectie alsmede een aantal stimulansen voor de particuliere besparingen. Tot nu toe zijn de gevolgen van de belastingmaatregelen beperkt gebleven tot wat hogere vrije bestedingen en een hoger financieringstekort van de overheid.

Het monetair beleid, ten slotte, heeft wel gebracht wat men ervan verwachtte, maar niet op de manier die men dacht. De opmerkelijke daling van de inflatie werd tot midden 1982 nagestreefd door de groei van de geldhoeveelheid sterk te beperken. Het neveneffect daarvan was een sterk stijgende rente. Dit leidde merkwaaardigwijs niet tot een daling van de investeringen. Wel dreigden de rentelasten op staatsschuld de overige overheidsuitgaven uit te hollen en in combinatie met de belastingverlaging het tekort op te blazen. Om de rente naar beneden te krijgen werd daarom in 1982 het krap-geldbeleid losgelaten. Deze ondogmatische ommekeer had niet de door dogmatici voorspelde inflatiestijging tot gevolg. De combinatie van ruimere geldgroei, dalende omloopsnelheid van de geldhoeveelheid, hoge dollarkoers en dalende olie- en grondstoffenprijzen heeft de gematigde prijsontwikkeling sindsdien in stand gehouden.

Al met al lijkt de economie zich niet veel van het beleid te hebben aangetrokken, in het positieve noch in het negatieve. De economische groei is tot nu toe niet structureel gestegen, maar de resultaten op werkgelegenheidsgebied zijn voor Europese begrippen vrij goed. 'Reaganomics' was in theorie een moedige poging om de ideeën van de nieuw-klassieke en de aanbodeconomen in praktijk te brengen. De praktijk bleek neer te komen op keynesiaanse vraagstimulering via belastingverlaging in combinatie met een accommoderend monetair beleid. Het Amerikaanse inverdienbeleid heeft op de beschouwde korte termijn hetzelfde effect gehad als zijn Nederlandse pendant eind jaren zeventig: een stijgend financieringstekort.

De kans is groot dat 'the great communicator' in de twee jaren die hem nog resten als president de brokken moet zien te lijmen. Hij zal dan zijn volk duidelijk moeten maken dat belastingverhoging en bezuinigen op defensie de enige mogelijkheden zijn om de overheidsfinanciën in de hand te houden en dat binnenlandse aanpassing door middel van reële inkomensverlaging de enige manier is om de handelsbalans structureel in evenwicht te brengen zonder de wereldhandel lam te leggen. De politiekelevenscyclus van Ronald Reagan zal daarmee voltooid zijn. De levenscyclus van de economisch-politieke ideeën die hem inspireren is daarentegen pas begonnen 2). Het onbedoelde keynesiaanse medicijn heeft immers niet het gewenste effect gehad. 'Government is still the problem', zullen de anti-keynesianen zeggen 3). De bezuinigers kunnen zich er in ieder geval op beroepen dat de overheid eerst nog maar eens echt moet bezuinigen. De aanbodeconomen houden voorlopig vol dat belastingverlaging echt werkt, zij het op iets langere termijn 4). Dat is geen sterk verweer, maar zij kunnen ook nog het argument in stelling brengen dat de deregulering geen eerlijke kans heeft gehad.

In de Verenigde Staten zal men intussen op zoek gaan naar een presidentskandidaat die als een ijzeren kanselier zijn wil aan de volksvertegenwoordiging kan opleggen. Economen van alle richtingen zullen echter ook op zoek moeten gaan. Want, zo hield Niskanen ons voor, geen enkele school kan de ontwikkelingen van de laatste jaren verklaren. Voor de keynesianen ligt er de vraag waarom de grote financieringstekorten niet leidden tot meer vraag, hogere inflatie, rentestijging en investeringsdaling. Voor de monetaristen is de verklaring van de combinatie van lage inflatie en ruime monetair politiek een harde noot om te kraken. De aanbodeconomen zitten met het probleem van een niet werkende belastingverlaging. Meer dan wat dan ook zijn de economische gebeurtenissen van de afgelopen jaren dus een les in bescheidenheid voor politici en economen.

W. Sietsma

1) W.A. Niskanen, Reflections on Reaganomics, summary of remarks, Rotterdamse Monetaire Studies.

2) I.V. Sawhill, Reaganomics in retrospect, in: John L. Palmer, Perspectives on the Reagan years, The Urban Institute, Washington, 1986.

3) D.A. Stockman, De prijs van de politiek, Het Spectrum, Utrecht, 1986.

4) M. Feldstein, Supply-side economics, old truths and new claims, American Economic Review, Papers and proceedings of the 98-th annual meeting of the American Economic Association, mei 1986, blz. 26 e.v.